

door Ann CASIER

Bij het begin van het seizoen 1899 wijdde VILAIN zijn eerste recital aan Belgische meesters : MAILLY, CALLAERTS, TILBORGHES en César FRANCK, van wie hij het "Pièce Héroïque" en "Fantaisie en la" bracht. Zijn orgelrepertorium was werkelijk zeer groot en omvatte, volgens Saison d'Ostende alle orgelliteratuur van de laatste vier eeuwen, vanaf PALESTRINA en BUXTEHUDE tot hedendaagse meesters zoals FRANCK, WIDOR en SAINT-SAENS. Doch steeds ging zijn voorkeur uit naar BACH (1).

De pers noemde VILAIN "de Rubinstein van de organisten", want niemand kon BACHS fuga's uitvoeren zoals hij. De krant Saison d'Ostende verwachtte dan ook dat, wanneer de transformaties aan de feestzaal zouden gedaan zijn, Oostende een orgel zou hebben als dat van St-Eustache te Parijs, of Albert-Hall in Londen of het conservatorium van Brussel (2). Op 31 augustus 1900 bracht hij een drietal eigen composities, de overige twee nummers waren van O. DEVAERE. Op 6 november wijdde Antwerpen in de grote feestzaal van de Koninklijke Vereniging voor Zoölogie een orgel in. VILAIN boekte er alweer een groot succes bij het inspelen. Het orkest stond onder leiding van Edouard KEURVELS en de pers was unaniem lovend (3).

Op 3 augustus 1902 werd VILAIN bij Koninklijk Besluit benoemd tot professor orgel aan het conservatorium te Gent, wat gold als een soort officiële erkenning van zijn talent. Bij deze benoeming stuurde Charles-Marie WIDOR zijn gelukwensen (4). VILAIN voerde in Gent de Lemmens-methode in. Zowel in binnen- als buitenland werd hij zeer gewaardeerd, onder meer door P. BENOIT, GEVAERT, C. SAINT-SAENS, DUBOIS, CH.-M. WIDOR, MATHIEU...

Hij had toen aanbiedingen gekregen om op te treden te Marseille, Clermont-Ferrand, Côte St-André en Algerije (5). In mei 1903 werden de orgelconcerten de ganse maand door Joseph PETIT verzorgd. VILAIN huwde met Clara VAN WEDDINGEN (1874-1947) en combineerde huwelijks- en concertreis (6). Uit dit huwelijk werden twee zonen geboren : Jean en Charles (7).

Was het als lichte kritiek bedoeld toen Saison d'Ostende schreef dat VILAIN, als uitstekend organist zich toch liet verleiden om net zoals veel andere musici transcripties te spelen ? Inderdaad kwamen in de programma's werken als "Fantaisie sur Faust" van GOUNOD voor orgel en "Cheval de Bronze", ouverture van AUBER aan bod (8).

Clara VILAIN, echtgenote van Léandre, componeerde blijkbaar ook, want tweemaal voerde hij een "Berceuse" - natuurlijk voor orgel - uit, van haar (9). Op 23 mei 1907 werd in de nieuwe neo-gotische Sint Petrus- en Pauluskerk het orgel gewijd. Sindsdien was de zondagse hoogmis telkens een melomanen-feest (10). Hetzelfde jaar werd hij Ridder in de Leopoldsorde benoemd. In 1909 stierf H. VAN ACKER, cellist aan het Kursaalorkest en tevens leraar muziek aan het Koninklijk Atheneum en werd voor deze laatste functie vervangen door L. VILAIN (12). Nochtans bleef hij ook dit seizoen op post met zijn dagelijks orgelconcert, alleen was het nu om 17 h. (13). In februari 1910 gaf hij te Gent, een recital waarvan het programma volledig aan César FRANCK gewijd

was (14). In de winter van hetzelfde jaar gaf hij nog een concerttournee doorheen Frankrijk, waar hij onder meer Marseille en Lyon aandeed (15).

In juni 1911 las men de naam 'Vilain' op de Kursaalaffiche en nochtans werd hij vervangen door de jonge Oostendenaar Maxim VAN NESTE, die enkele jaren tevoren zijn eerste prijs met onderscheiding behaald had bij VILAIN (16). Tijdens de winter gaf VILAIN ook concerten in eigen land zoals te Doornik evenals te Halle-aux-Draps (17).

Le Carillon d'Ostende gaf na het zomerseizoen van 1911 een overzicht van zijn repertorium : "Et voici enfin le répertoire de l'organiste L. VILAIN : MENDELSSOHN 25; BACH et GUILMANT 24; HAENDEL et LEMMENS 17; WIDOR 15; SALOMÉ et VILAIN 14; LEFÉBURE 13; GOUNOD 12; HAYDN et MOZART 10; MAILLY 9; BOËLMANN, MASSENT, SCHUMANN, SCHUBERT, SAINT-SAENS et WAGNER 7; Th. DUBOIS, G. MARIE et MESSERER 6; C. FRANCK, MEYERBEER et THIELE 5; CHOPIN, FAURÉ, GANNE, LEBEAU, MASCAGNI, RUBINSTEIN, F. THOMÉ et R. de VILBAC 4; BIZET, CHÉRUBINI, DORCHAIN, GIGOUT, GREGH, HESSÉ, LEMAIRE, LEMAIGRE et SCUDÉRI 3; BRAGA, DENZA, DURAND, FIÉVET, FLEURET, GODARD, GRIEG, J. JONGEN, NEUVILLE, PRYS, F. RENARD, RUST, TOSTI et VALDURY 2; ADAM, AULIT, AULET, BOISSIÈRE, CHAMINADE, COUPERIN, DE HOORE, DALCOURT, FLÉGIER, FLAMENT, HARPER, KETTERER, LEONCAVALLO, LACHNER, P. LEBRUN, MARTINI, ROSSE, RAFF, RATEZ, L. STIÉNON du PRÉ, TINEL, TSCHAIKOWSKY, VAN NESTE, WELLINGS et ZWICKER une fois" (18).

Op 23 augustus werd een orgelconcert volledig aan werken van L. RINSKOPF gewijd (19) :

1. Marche cortège
2. Mélodie
3. Epithalamé
4. Tota pulchra est
5. Mélodie
6. Eia !

Vanaf 24 mei 1913 tot 21 juni 1913 werd VILAIN vervangen door Jenny COGEN-VAN RYSSELBERGHE (20) (zie verder). Het ganse seizoen van 1913 werden telkens twee concerten daags gegeven om 12 h. en om 17 h. Het laatste teruggevonden programma van een orgelrecital door VILAIN was het volgende, op woensdag 6 mei om 17.15 h. (21) :

- | | |
|------------|-------------|
| 1. Marche | L. Ganne |
| 2. Aria | Stradella |
| 3. Prélude | A. Mailly |
| 4. Mélodie | Saint-Saens |

Dan kwamen de vier jaar durende onderbreking vanwege de oorlog. Na de oorlog was de culturele smaak van het publiek grondig gewijzigd. De frekwentie van zijn recitals nam af. In de Sint Petrus- en Pauluskerk genoot hij nog de algemene bewondering. In 1920 maakte hij nog een succéstournee doorheen Spanje. Hij werd als leraar aan het conservatorium te Gent, vervangen door Flor PEETERS in 1931. Toen de tweede Wereldoorlog kwam moest VILAIN, net zoals vele Oostendenaars evacueren en verbleef gedurende die tijd in Ninove.

In januari 1945 kwam hij naar Oostende terug. Hij zou het Kursaal en zijn geliefd orgel niet meer terugzien, alles was verwoest....

VILAIN stierf te Oostende op 16 november 1945 en de begrafenis had plaats op 21 november. De tekst van zijn doodsprentje was als volgt (22) :

"Meester Vilain was kunstenaar, een echte, een geboren kunstenaar. In den gewonen omgang was hij een doorgewoon mensch. Niets van den bombast van veel zelfgewaande kunstenaars, die meenen er mee kennis te geven dat zij het zijn. Maar zat hij nu achter zijn orgelbuffet, ge moest hem gadeslaan. Er kwam eene verheerlijking over hem, iets dat herinnerde aan de verheerlijking van den levenden Christus op den Thabor, alwaar bevoorrechte Apostelen schitterden en straalden, al was het maar op hen eene weerspiegeling van 's meesters glorie ! En wat er in hem zuchtte en zong, en woelde en streefde naar uiting, kwam alsdan naar buiten in een vloed van welluidendheid en kostbare klanken en zijn toehoorders rilden en huiverden, overweldigend in stomme verrukking ! Diep in het menschenhart ligt eene harp verschoolen : Hare Snaren zijn niet van brons noch koper, maar bestaan uit de vezels van de hartspier zelf. Velen zijn er niet, die teere snaren kunnen doen trillen; maar worden zij door ene ervarene hand bespeeld, zoo wordt men deelachtig aan Gods eigen pracht. Vilain, gij waart de engel die den troon des Allerhoogsten kwamt afgestegen, die juist de hemelsdeur op een garre kwaamt zetten, en ons, schamele menschen liet luisteren naar het engelenkoor, als was het maar voor één ogenblik..." (bewaard in het V.V.F. - Oostende).

Eén der burens van VILAIN was schilder-journalist A. SCHYRGENS, de man die in "Le monde inconnu des artistes" volgende tekst bracht (23) :

"....Chapel, ancien élève de Jef Dennyn, était le carillonneur attitré de la ville et Léandre Vilain, wallon de Trazegnies, dont on fêta peu avant la guerre de 1940 le cinquantenaire d'organiste de l'église St-Pierre et Paul, remplissait ses fonctions durant la saison au Kursaal. J'étais son voisin. Il habitait tout au bout du Boulevard Van Iseghem. Je l'épiais à l'heure où il passait sur la digue; il tendait la tête vers mon Ier étage et c'était le signal, l'heure du concert d'orgues. Je l'accompagnais pour aller tourner les pages de vieilles feuilles jaunies, poisseuses, que j'arrivais péniblement à décoller.

Fantaisiste à ses heures, les morceaux les plus profanes étaient interprétés avec tant de mesure, lorsqu'il jouait à l'église St-Pierre et Paul, qu'ils incitaient au recueillement.

Sur ses indications, j'enfonçais les registres durcis d'un instrument qui n'était plus en bon état et j'observais la figure émaciée de l'artiste avec ses réactions et ses froncements de sourcils.

Tout en jouant, il me faisait ses confidences. "Vous avez de la chance, me dit-il un jour, au beau milieu d'un passage de "Judex", de pouvoir manger de la soupe, chez moi, on ne m'en fait jamais (24). J'entendais deux Vilain, mais ceux qui étaient là agenouillés dans l'église n'écoutaient que le grand artiste, qui les transportait vers les plus haut cimes.

On venait l'entendre le dimanche à la messe d'onze heures et demie. Et lorsque l'office était terminé, on sortait comme à regret.

Il me demandait quelquefois de lui désigner un morceau de mon choix. Je lui soufflais à l'oreille le nom de Rubinstein. Et pendant l'élévation on entendait un Rubinstein transposé

en chants religieux pour oreilles profanes. Devant mon air satisfait, il ajoutait en se penchant de mon côté : "C'est une petite blague !" Il me l'a souvent joué cette petite blague-là et avec quel art !

Et alors mon regard se portait vers l'inscription gravée dans une plaque de bronze, encastrée dans le mur, à droite des grandes orgues...."

Die bronzen plaat, ter gelegenheid van VILAINS jubileum als organist van de Oostendse hoofdkerk, hangt nog steeds op het doksaal :

1890 - 1940
Meester Leander Vilain bespeelt
het orgel der S.S. Petrus en Pauluskerk
met een buitgewoon maëstra, sedert
een halve eeuw. God spare hem.

In de universiteitsbibliotheek van Gent worden nog enkele brieven van L. VILAIN bewaard, meestal gaat het om onpersoonlijk, zakelijk geschrijf (25).

Zijn handtekening wordt onder meer bewaard te Leuven op volgende "Klavierauszugen" (26) :

- VII G. BIZET 1 : Carmen (Vilain)
- VII Chr. W. VON GLUCK I : Armide (Vilain)
- VII Id. 2 : Iphigenia in Aulis (Vilain)
- VII G. F. HAENDEL 1, 4 : The Messias (Vilain), Judas Maccabeus
- VII F.J. HAYDN 9, 10 : Symfonieën 1-6, mis 2 (Vilain)
- VII Id. 2 : The seasons (Vilain)
- VII F. MENDELSSOHN-BARTHOLDY 1 : Athalie, met ingebonden programma-
boeking van de Athalie-uitvoering op 18.02.1901 om 15 h. in
Établissement de Saint-Quirin te Huy : Séance littéraire et
musicale donnée par les élèves, au piano : Vilain (organiste
au Kursaal et à l'église principale d'Ostende - premier prix
de Bruxelles). Op het titelblad van de partituur staat dat hij
die krijgt voor zijn goede medewerking op 18 en 27 februari
1901.
- VII W.A. MOZART 4 : Mis 7 (Eglise St-Pierre Ostende)
- VII Id. 7 : La flûte enchantée (Vilain)
- VII id. 12 : Mis 12 (Vilain-handtekening)
- VII id. 13 : Requiem (bezittersaantekening)
- VII. G. ROSSINI 2 : Stabat Mater (Vilain)
- VII R. SCHUMANN 1 : Manfred (Vilain)
- VII E. WAMBACH 1 : Yolande (met opschrift : A monsieur Vilain,
un bien grand artiste, affectueux souvenir E. Wambach décembre
1893).
- VII R. WAGNER 20 : La Valkyrie (Vilain)
- VII id. 22 : Parsifal (Vilain)

Volgende werken van L. VILAIN werden in het Kursaal uitgevoerd :

- Adagio alla marcia (orgel)
- Adagio & allegro (")
- Adagio & marche (")
- Allegro (")
- Alleluia (orkest & orgel)
- Cantilène (orgel)
- Elégie (")
- Fantaisie (")
- Fantaisie-orage (")
- Intermezzo (")

- Introduction & allegro (orgel)
- Introduction & marche (")
- Invocation (")
- Largo & alleluia (")
- Marche funèbre (")
- Marche pontificale (")
- Marche solennelle (")
- Mélodie (" , ook in zangbewerking)
- Mélodie de Delcourt (")
- O filii, variations (")
- Prélude (")
- Prélude & allegro (")
- Romance (" , arrangement voor hoorn & orgel)
- Romance sans paroles (" & trombone)
- Salut militaire, (harmonie orkest)
pas redoublé
- Thème et variations (orgel)
- Toccata (")
- Variations en a (")
- Variations sur un air (")
populaire
- Variations sur un thème (")
de Ch. SIMAR

ook nog een orgelarrangement van de Ayldor-Walzer van STECHER.

Nog andere werken van VILAIN zijn :

- Tristis est anima mea
- In Memoriam

N.V.D.R. : na zijn overlijden werd het pleintje voor de "Peperbusse" naar VILAIN genoemd.

-
- (1) S.O., 02.07.1899.
 - (2) S.O., 31.08.1900.
 - (3) E.O., 10.11.1901.
 - (4) S.O., 17.09.1902.
 - (5) S.O., 06.09.1902.
 - (6) E.O., 13.04.1903.
 - (7) N. HOSTYN, art. Vilain, Léandre, toondichter en leraar orgel in Nationaal biografisch woordenboek, dl. 9, Brussel, 1981, kol. 819.
 - (8) S.O., 19.07.1903 en 18.07.1903.
 - (9) S.O., 12.08.1904 en S.O., 11.09.1904. Terug te vinden in de index van de uitgevoerde werken.
 - (10) E.O., 23.05.1907.
 - (11) E.O., 28.11.1907.
 - (12) E.O., 25.04.1909.
 - (13) S.O., 29.07.1909.
 - (14) C.O., 16.02.1910.
 - (15) C.O., 11.12.1910.
 - (16) S.O., 13.06.1911.
 - (17) C.O., 17.12.1912 en C.O., 11.02.1912.
 - (18) C.O., 26.09.1911.
 - (19) S.O., 23.08.1912.
 - (20) S.O., 24.05.1913 t.e.m. 21.06.1913.
 - (21) S.O., 06.05.1914.
 - (22) N. HOSTYN, De orgelkunstenaar Léandre Vilain (1866-1945), in Ostendiana, dl. 4, Oostende, 1982, p. 46.
 - (23) A. SCHYRGENS, Le monde inconnu des artistes, Dinant, 1957, p. 178-181.

- (24) N. HOSTYN, art. cit., p. 46. N. HOSTYN stelt in dit artikel dat mensen, die de VILAINS kenden, beweerden dat dit huwelijk niet zo gelukkig was. Mevrouw VILAIN was niet uit hetzelfde culturele hout gesneden als haar echtgenoot en begreep zijn kunstenaarschap niet.
- (25) Gent, Universiteitsbibliotheek, Hs. 2685, Handschriftelijke documenten m.b.t. Léon RINSKOPF.
- (26) Leuven, Universiteitsbibliotheek, depart. musicologie VII.

(vervolgt)

NICOLAAS DESPARS

(Tijdschrift De Plate februari 1989 blz. 89.59)

In de bijdrage "Over de oorsprong van Oostende" in het bovengenoemd nummer van ons tijdschrift werd de naam DESPARS tweemaal vermeld als DESPART. Wij verontschuldigen ons hiervoor, en geven de lezer, als compensatie een korte biografische nota over deze auteur.

DESPARS, Nicolaas (° Brugge 1522 - + Koolkerke 1597) studeerde burgerlijk en kerkelijk recht, was poorter en op bepaalde tijdstippen schepen en burgemeester van Brugge. Hij schreef tussen 1562 en 1592 een CRONIJKKE VAN DEN LANDE EN GRAAFSCHEPE VAN VLAENDEREN, beginnende in 405 en eindigend in 1492. Volgens V. FRIS, in diens analyse over J. DE MEYERE in 1908, ontleende hij voornamelijk aan deze laatste kroniekschrijver. In feite vertaalde hij diens latijnse tekst in het Nederlands. Wegens de persoonlijke stijl en het natuurlijke vertaaltalent van de auteur kende het een zeker succes en werd in de loop van de tijden vaak afgeschreven. De kroniek die slechts in handschrift bestond, verscheen voor het eerst in druk te Brugge, in 1837-1840.

J.B. DREESEN

VRAAG omtrent : 50 jaar "Lagere afdeling O.L.Vrouwecollege Mac Leod".

De eerste wijkafdeling van het O.L.Vrouwecollege "Lagere afdeling" bestaat dit jaar 50 jaar. Om de huidige schoolbevolking voldoende de groei van hun school, maar ook van de wijk rond de school (nl. H. Hart, Westerkwartier, 't Kroontje) aan te tonen werd een project opgestart "50 jaar - Lagere afdeling O.L.Vrouwecollege Mac Leod", met als slotactiviteit de jaarlijkse schoolkermis in juni.

Foto's, krantenknipsels, reproducties of getuigenissen omtrent het prille begin van deze wijkafdeling, maar eveneens van de schoolomgeving zijn welkom. Gebeurtenissen zoals het vinden bij graafwerken in de (?) Molenstraat van een gedeelte van de romp van een Viking (?) schip - of, wie weet er meer over die 2 verdwenen straatjes (Hanegang en Arbeidersgang) op de plaats waar nu het Mac Leodplein zich bevindt of over het jongenspensionaat aan de Nieuwpoortsesteenweg (nu Sint-Jozefskliniek). Kortom de medewerking aan deze activiteiten zitten boordevol vragen.

Uw documentatie en inlichtingen zijn van harte welkom bij : Guido SOENENS, College Mac Leod - Mac Leodplein 11 - of Jan HOSTYN - Zwaluwenstraat 118, Oostende.